

Fructum et mercedem quasi stimulum subdit, dicens :

10. UT SUPERVENIAT TIBI BENEDICTIO A DEO. — Præclare S. Ambrosius in cap. XVIII *Lucæ* : « Est, ait, honor non solum honorificentiae, sed etiam largitatis. Pæce patrem tuum, pæce matrem tuam; etsi paveris matrem, adhuc non reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus, quos pro te passa est; non reddidisti alimenta, quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis ubera; non reddidisti famem, quam pro te illa toleravit, ne quid, quod tibi noxium esset, ederet; ne quid, quod lacti noceret, hauriret: illa tibi jejunavit, tibi manducavit; tibi illa, quem voluit cibum, non accepit; tibi, quem noluit, cibum sumpsit; tibi vigilavit, tibi flevit: et tu illam egere pateris? O fili, quantum tibi sumis iudicium, si non pascas parentem! Illi debes quod habes, cui debes quod es. » Ita Isaac honoravit patrem obediendo ei usque ad mortem, offerens se illi ad holocaustum, ac proinde meruit a Deo benedicti et exaltari. Sic et Jacob honorando Isaacum patrem suum, et Joseph honorando et obsequendo parenti Jacobo, omnimodam ejus Deique benedictionem promeruit, *Gen. XLIX, 25*. Plura exempla recenset Rhodiginus lib. XI, cap. XVII; Valerius Maximus lib. V, cap. IV; Seneca, lib. III *De Benefic.* cap. XXXVII.

« Ut superveniat tibi benedictio a Deo. » Ita legunt passim, sed pro « a Deo, » corrige cum Romanis, ab eo; Græca Complutens. et S. Ambrosius, ab omnibus; Græca Romana, ab eo, scilicet patre. Sic et Syrus, ut veniant super te benedictiones ejus, scilicet patris, de quibus per vocem causalem enim, Græcus subjicit, dicens: *Benedictio enim patris firmat domos filiorum*; Arabicus, et exaudiatur ipsius deprecatio pro te. Multi tamen legunt, « a Deo, » quasi non tantum patris, sed et quamlibet benedictionem, id est beneficentiam, filio a Deo polliceatur: Deus enim, sua beneficentia, patris omniumque hominum preces excedit et vota.

Porro hæc Dei benedictio non est fluxa et evanida, sed stabilis et solida. Hoc est enim quod de ea addit: « Et benedictio illius in novissimo maneat; » quia æterna mercede compensatur, ait Rabanus. Porro Palacius sic explicat: *Ut superveniat tibi benedictio a Deo*; ita hoc intellige: Ordinaria rerum dispositione futurus eras pauper, infelix, infamis; aliquis te magnus in malum casu manebat; at si patrem in omni patientia honorasti, divina benedictio te casui obnoxium e manibus infortunii liberabit. Sicut contraria ratione, si ordinaria rerum constitutione, longum victurus eras, non dimidiabis dies tuos, perinde ac si vir fuisti sanguinum, aut dolosus. Dignum vero est annotatione, quod sequitur: « Et benedictio illius in novissimo maneat. » Quod intelligi potest, vel quod divinus favor et adiutorium usque ad finem vitæ duret; aut, quod germanius

est, quod divinus favor atque benedictio maneat et servetur in horam illam tanto periculo tremendam, scilicet, ad horam mortis et strictissimi examinis, ubi æternitatis jacitur alea. O quale, o quantum beneficium tunc erit benedicti et audire: Veni, benedicte, in regnum tibi paratum ab origine mundi! Ergo, sicut tu in omni patientia sustinuit difficultates senis patris tui; ita Deus sustinebit in omni patientia, si quæ fuerint errata infirmæ animæ tuæ. Ut qua mensura mensus es patri tuo, remetiatur tibi Pater misericors tuus. Hæc Palacius.

11. BENEDICTIO PATRIS FIRMAT DOMOS FILIORUM; MALEDICTIO AUTEM MATRIS ERADICAT FUNDAMENTA. — Hæc verba, ut cohæreant cum versu præcedenti, significant tibi per benedictionem maxime intelligi benedictionem patris, uti exprimit Syrus: alioqui hic versus prorsus alius est a præcedenti, aliamque mercedem filiis qui parentes honorant, promittit, nimirum, quod parentes eis benedicent, bene precabuntur, eisque a Deo omne bonum exposcent: hæc autem parentum benedictio, utpote quasi ex auctoritate et jure herili ac paterno eis a Deo indulta et concessa, solet esse efficax, et a Deo in effectum conferri. De ea ergo ait: « Benedictio patris firmat domos filiorum, » etc.; Tigurina: *Nam bona precatio patris domos liberorum stabilit, dira vero matris imprecatio eruit fundamenta*; Syrus: *Benedictio patris stabilit contignationes, et maledictio matris eradicat fundamenta*; Arabicus: *Precatio genitoris firmat aulas, et maledictio genitricis eradicat fundamentum*.

Per « domos, » non tantum contignationes, ut Syrus, puta fabricas domosque materiales; sed multo magis proles et familias accipe, q. d. Benedictio patris facit ut filius prole et familia, eaque divite, honorata et splendida dotetur, decoretur et perduret: « maledictio vero matris (pari jure et patris) eradicat domos usque ad fundamenta; » id est, plane sobolem et familiam, ejusque opes et honores delet et exstinguit. Exemplum benedictionis est in Sem et Japhet, qui a Noe; in Isaac, qui ab Abraham; et in Jacob, qui ab Isaac patre benedictus, pater fuit duodecim tribuum Israel; item in Tobia. In quibus patet basim et radicem familiæ et felicitatis filiorum esse honorem parentum; radicem vero infelicitatis et interitus eorumdem, esse inhonorationem parentum.

Maledictionis exemplum est in Cham, qui irridens patrem Noe ex vino nudatum, ab eo maledictus, maledictionem hanc et servitutum in posteris Chananaeos, qui ab Hebræis, posteris Sem, vastati sunt, transfudit. Simile exemplum refert S. Augustinus lib. XXII *De Civit.* cap. VIII, et prolixius, *serm.* 94, inter novos, de matre, quæ decem filiis maledicens, omnes illos tremulos, miseros et vagos effecit. Sic hodie videmus filios et familias illustres, quæ videbantur per sæcula duraturæ, occidere et exstingui. Causam quæris? Accipe quod parentes non honorarint ut debuerant, ideoque ab eis non benedictæ, sed male-

dictæ sint; Deus enim parentibus quasi instrumento utitur ad beandos, vel perdendos filios: sicut enim per solem illustrat hunc mundum, ita per benedictionem patrum illustrat firmatque domos filiorum. Felix fuit Augustus Cæsar, sed in proliis libidine infamibus infelix, ideoque eis maledicens, imo abdicans, omnes exstinxit, nimirum Juliam utramque, puta filiam ac neptem, ac post Agrippinam a se adoptatam, quas proinde vocabat tres suas vomicas, sive tria carcinomata, vetuitque eas suo sepulcro inferri, exclamans: « O utinam cælebs vixissem, orbusque periissem! » testis est Suetonius in *Augusto*.

Vidit idipsum, duce natura et ratione, Plato qui, dialogo 11 *De Legibus*, exemplis manifestis ostendit, preces parentum adversus liberos semper, aut plerumque a Deo exaudiri: « Oedipus, inquit, contemptus a filiis, ea illis imprecatus est, quæ exaudita effectaque ab iis, apud omnes feruntur. Amyntora quoque Phœnici filio iratum illi maledixisse ferunt, et Hippolyto Thesea, plurimosque alios aliis; quibus apertissimum factum est a diis preces parentum adversus filios exaudiri. Nihil enim imprecatione parentis perniciosius filio. » Denique Nazianzenus, *orat.* 1: « Duc tu quoque, ait, precibus tuis, præi sermone, fulci spiritu; benedictio enim patris firmat domos filiorum. » Et S. Ephrem ad hæc verba Siracidis alludens tract. *De timore Dei*: « Honora, inquit, sacerdotem atque presbyterum, ut in te benedictio oris ipsorum veniat. »

12. NE GLORIERIS IN CONTUMELIA (Græce ἀτιμία, id est ignominia, infamia) PATRIS TUI. — Alludit ad Cham, qui patris nuditatem irrisit, *Gen. IX, 22*. Solent enim superbi et perversi filii, ut suam sapientiam, opulentiam, fortitudinem ostentent, parentibus velle videri sapientiores, ditiores, fortiores, ideoque parentum insipientiam, pauperiem, miserias evulgant, quas celare debuerant. Unde Syrus vertit: *Ne honoreris (ne honori tuo deutes) in opprobrio patris tui*; Arabicus: *Ne te extollas adversus patrem tuum, quia non conseris honorem ex eo*.

NON EST ENIM TIBI GLORIA, EJUS CONFUSIO. — Græce, οὐ γὰρ ἐστὶ σοὶ δόξα, πατρὸς ἀτιμία, id est, non est enim tibi gloria, patris infamia. Patris enim infamia est pariter infamia filii, ut sequitur. Tigurina, *neque enim decori tibi fuerit ejus ignominia*; S. Ambrosius, *non est enim tibi gloria, patris ignominia*.

13. GLORIA ENIM HOMINIS (provenit, est, et certitur) EX HONORE PATRIS SUI: ET DEDECUS FILII, PATER SINE HONORE. — Græca Complutensia et S. Ambrosius, et *dedecus filii mater in ignominia*; S. Ephrem, tract. *De timore Dei*: « Dedecus filiis mater sine honore; » Tigurina: *Patris enim honor gloriam homini conciliat, et opprobrio liberis est mater ignominiosa*; Syrus: *Honor enim viri est honor patris ejus, et delicta magna illi quæ ignominia afficit matrem suam. Fili mi, glo-*

riare in honore patris tui, et ne dimittas honorem ejus omnibus diebus vite tuæ. Filius enim est pars patris et matris. Sicut ergo qui totum violat et lædit, partes omnes violat et lædit: ita qui honorat vel inhonorat patrem vel matrem, omnes ejus filios, ac consequenter seipsum nonorat vel inhonorat. Unde et Arabicus vertit: *Nam honor viri, honor genitoris sui; et non imminuetur offensio illius qui conviciis affecerit matrem suam. O fili mi, diligenter attende ad honorem patris tui, et ne relinquant reverentiam illius in diebus vite ejus.* »

14. FILII, SUSCIPE SENECTAM PATRIS TUI. — Græce ἀνιδέου, id est suscipe; Complut. *adjuva*; Hugo, *sustenta*; alii, *succurre*; Tigurina, *subleva*; S. Ambrosius: *Fili, adjuva in senecta patrem tuum.* Jubet enim senectam et seniles mores patris a filiis non tantum tolerari, sed et consolatione, obsequio, sustentatione omnique ope adjuvari, foveri et sublevari. Et hoc significat *δὲ suscipe*. Sic Psaltes passim rogat suscipi, id est adjuvari, protegi, dirigi a Deo, Deumque vocat suum susceptorem, id est adiutorem, protectorem, hyperaspisten. Ratio est, quia in senecta et canitie patris relucet Dei generatio, antiquitas et æternitas; ut cum filii canum patrem intuentur, in eo videantur sibi cum Daniele videre antiquum dierum, ejusque canos *Daniel VII, 9*.

Quamobrem Plato, dialogo 11 *De Legibus*: « Cujus pater, inquit, aut mater senio confecti, vel eorum parentes, quasi thesaurus quidam domi jacens, is putet nunquam aliud tale sibi simulacrum, magisque efficax domi suæ affuturum, si recte, ut decet, ab eo colitur. » Aristoteles vero lib. 1 *Ethicæ*, cap. II, docet filios debere succurrere parentibus magis quam sibi ipsis: « Redimere enim patrem, inquit, magis etiam quam seipsum debere videretur. » Et inferius: « Parentibus autem alimenta præcipua suppeditanda esse viderentur, utpote cum debeamus; cumque illis, qui causa sunt ut simus, honestius sit quam nobis ipsis, in his opem ferre. Honor quoque parentibus, quemadmodum diis, exhibendus est. » Philo, lib. *De Decalogo*, dat exemplum ciconiarum: « Ciconiæ senes, inquit, impotes volandi nido se continent; ex his prognatæ terra marique volitant, et cibos parentibus afferunt, et eadem opera natos implumes parentesque effectos educant naturæ instinctu, etc., et non obvolvent faciem præ pudore homines parentum contemptores, damnabuntque suam incuriam in re, quæ vel sola curanda erat, vel ante alias, præsertim cum non tam conferatur, quam referatur beneficium? Filiorum enim nihil est proprium, quod non parentibus debeant, a quibus vel acceperunt, vel in accipiendo adjuti sunt. Habentne igitur pietatem ac sanctitatem, principales virtutes in anima; an ejecerunt eas a pectore? Deo enim subministrant parentes in gignendis liberis. » Addit deinde, remque exaggerat: « Et sunt qui, audacius e ag-

gerantes nomen parentum, aiunt parem matremque deos conspicuos, illius ingenti imitatores fingendis animantibus, hoc uno differe, quod Deus sit 'nundi' genitor; hi vero filiorum tantummodo: nec fieri posse, ut pius sit erga illum invisibilem, qui erga hos conspicuos est impius. » Quare impii et barbari parricidæ fuere Caspii, qui parentes septuagenarios fame necabant, teste S. Hieronymo, lib. II *Contra Jovin.*; Eusebio, lib. I *De Preparat.* cap. III. Caspios imitati sunt Bactriani, Hyperborei, Sardi, et jam Indi nonnulli, qui parentes senio confectos mactant, imo subinde devorant, quod inhumanum est et ferinum, imo plusquam ferinum; nec enim feræ feram suæ speciei, multo minus parentes necant aut vorant.

ET SI DEFECERIT SENSU (*συνέσει*, id est intellectu, mentis vigore, prudentia, sapientia), VENIAM DAT. — S. Ambrosius, *veniam habe*, id est ignosce; Syrus, *etiamsi defecerit mens ejus, parce illi*; Tigurina, *quod si sensibus fuerit abalienatus, boni consule*. Senes enim subinde deficiente cerebro delirant, aut juvenibus delirare videntur; unde illud: « Delirus senex. » Jubet ergo mentis defectum, imo et delirium, in patre a filiis non culpari, nec subsannari, sed tolerari, dissimulari et sublevari; eo quod pater filii infantiam, imprudentiam et pueriles mores tolerarit, formarit, correxerit, elimarit. Unde et Arabicus vertit: *Etsi levior factus fuerit sensus illius, humane illum tracta*.

15. ET NE SPERNAS (S. Ambrosius, *inhonores*), EUM IN VIRTUTE TUA, — eo quod videas te viribus mentis et corporis patri seni prævalere, ac polere majori robore, et intellectus acumine ac prudentia; ob hoc enim solent juniores spernere, carpere, taxare senes. Syrus: *Ne confundas eum omnibus diebus vitæ tuæ*; Tigurina: *illum aspernari summo cave studio*; Arabicus: *Ne parvi pendas illum, dum vivus est*. Causam subdit:

ELEEMOSYNA ENIM PATRIS NON ERIT IN OBLIVIONE. — « Eleemosyna, » hebr. *chesed*, id est pietas, benevolentia, misericordia patri exhibita. « Eleemosyna » ergo « patris » hic passive capitur, scilicet non quam dedit, sed quam a filio accepit pater. Unde Tigurina, *neque enim patri præstita benignitas dabitur oblivioni*; sed Deus et homines ejus recordabuntur, ut eam remunerentur: jugiter ergo vivet in Dei memoria, qui sibi factum æstimat, quod ejus imagini et vicario, puta patri, conferat filius. Est liptote, sive miosis; parum enim dicitur, sed plus significatur, « non erit in oblivione, » id est erit in memoria et ampla remuneratione. Porro hæc eleemosyna patri a filio est debita, ideoque ab Arabico vocatur justitia: « Justitia, inquit, in genitorem non deletur, et ea deletur multitudo delictorum. »

16. NAM PRO PECCATO MATRIS RESTITUETUR TIBI BONUM. — Vox « nam » habet emphasin, q. d. Quævis eleemosyna in patrem erit in memoria: at eleemosyna pro peccato matris senis, utpote morosioris, impatientioris, ideoque toleratu difficilius, multas habet promissiones: prima, quod « tibi restituatur bonum; » secunda, quod edificabitur tibi « in justitia; » tertia, quod in die tribulationis efficiet, ut Deus sit memor tui; quarta, quod solvet peccata tua.

Nota: Pro « pro peccato matris, » perperam quidam legunt, *pro bono facto matris*, q. d. Pro beneficentia patri a filio exhibita. Nam græce est, *ἀρετὴ ἀμαρτιῶν*, id est, *pro peccatis*.

Jam varii varie id explicant: primo, aliqui peccatum accipiunt pro hostia, pro peccato, juxta illud II *Cor.* v: « Christus factus est pro nobis peccatum, » id est hostia pro peccato, q. d. Quia tu, o fili, obtulisti hostiam pro abolendis matris tuæ peccatis, ideoque Deus restituat tibi bonum. Aut, ut ait Rabanus: « Peccatum hic tropica locutione ipsam eleemosynam nominat, quæ delet peccata. »

Secundo, peccatum matris objective et passive accipi potest, q. d. Quia tu, o fili, sæpius peccasti et offendisti matrem, ac mereris Dei iram et pœnam; hinc si erga illam sis benignus et beneficus, Deus non tantum tibi culpam et pœnam condonabit, sed et abunde restituat tibi bonum, id est beneficium, quod in matrem contulisti. Unde id ipsum videtur explicare, dum subdit: « Et sicut in sereno glacies, solventur peccata tua. » Favet versio Syri: *Eleemosyna patris non datur oblivioni, et pro delictis ipsa plantatur*.

Tertio, plane et genuine, « pro peccato matris, » scilicet tolerato, q. d. Quia tu, o fili, patienter tulisti impatientiam, morositatem, jurgia, aspera verba et verbera matris, hinc pro mercede reddetur tibi a Deo bonum, idque multiplex, tum in hac vita, tum in futura; sed præsertim hoc tolerantia et pietati tuæ congruum et appositum, mirum, ut in justitia et pietate tua edificetur domus. Idem enim dicit de matre, quod dixit de patre. Sicut ergo eleemosyna patris est ea quæ in patrem confertur, tolerando ejus seniles mores, deliria, impatientias et morositates; ita per peccata matris similia matris senilia vitia a filio tolerata intelliguntur. Unde sicut illius non obliviscitur Deus, sed abunde remunerat; ita pro his restituat filio bonum. Quocirca Græca Romana habent absolute, et pro peccatis in justitia edificabitur tibi; Complut. et S. Ambrosius, et pro peccatis reedificabitur tibi.

Denique Richardus de S. Victore, *tract.* in hunc locum: « Vis, ait, scire quomodo tibi prodesse poterit bonum patris tui? Patrem venerando simul et imitando. Vis pariter scire quomodo tibi proderit malum matris tuæ? Matrem venerando, sed non imitando. » Verum ex dictis liquet alium hujus loci esse sensum.

ET IN JUSTITIA EDIFICABITUR TIBI. — « Justitia » hic significat pietatem; hæc enim est jus, sive delictum, quod filius debet patri, q. d. « In justitia, »

id est pro justitia, sive in justitiæ, id est pietatis tuæ, præmium « edificabitur tibi, » scilicet domus tuâ, q. d. Deus domum, id est familiam tuam, prolibus, opibus omnique affluentia instruet, bonisque omnibus cumulebit; felicissime tecum, et cum domo tua agetur, et undequaque augeberis et beaberis. Justitia ergo, id est pietas, est quasi fundamentum in quo Deus edificat domos, id est familias, filiorum parentes honorantium, uti dixit vers. 11. Rursum edificat Deus has domos in justitia, id est solide, firmiter, facitque eas firmas et perdurantes; domus enim in justitia fundatæ sunt firmæ et stabiles, sicut fundatæ in rapinis et injustitia sunt infirmæ et instabiles, brevique intereunt. Unde interitum hunc Deus minatur domui Joachim regis Juda: « Væ, inquit, qui edificat domum suam in injustitia! » *Jerem.* xxii; et primoribus: « Væ, qui edificatis Sion in sanguinibus! » *Micah.* iii.

Adverte hic Deum solere filios, qui parentes honorant, præmiare prole et sobole numerosa et proba, quæ similiter ipsos honoret; idque jure talionis: æquum enim et congruum est ut qui honorant parentes, ipsi quoque parentes fiant, similesque sibi generent filios, a quibus eundem honorem et commoda recipiant, quæ ipsi præstiterunt parentibus. Denique eleemosynam parentum solet Deus remunerare fecunditate et munere filiorum. Ita obstetrices Ægyptias, quæ quasi matres servaverant et aluerant infantes Hebræorum contra præceptum Pharaonis, jubentis illos suffocari, Deus remuneratus est ampla sobole et familia, *Exodi.* i. Abrahamo et Saræ in præmium hospitalitatis exercitæ in Angelos omnesque peregrinos, natus est Isaac, *Genes.* cap. xviii, 10. Id considerans Eliezer, servus Abraham, cum ejus jussu Isaac uxorem quaereret Rebeccam, ab ea petiit haustum aquæ: quæ cum illico et ipsi et camelis potum affatim præberet, ex hac ejus hospitalitate-conjecit Eliezer, eam congruam fore Isaac uxorem, foreque fecundam, uti ob eandem fuerant Abraham et Sara. Sic Elias et Eliseus suos hospites præmio filiorum, quos ipsi precibus a Deo impetrarunt, remunerati sunt.

Græca significantius habent: *ἀρετὴ ἀμαρτιῶν προσκομιδομένη εἶσται σοι*, id est, ut Romana vertunt, et pro peccatis in justitia edificabitur tibi: præpositio enim *ἀρετὴ* notat analogiam justitiæ et mercedis, et προσκομιδομένη εἶσται idem sit quod, ex justa quadam retributione et compensatione fiet tibi reedificatio et restauratio jacturæ per peccatum factæ, q. d. Ex peccato et cholera matris subiisti injuriam, infamiam et tristitiam; sed Deus hanc tibi restaurabit, faciendum ut illa cedant et convertantur in tuum honorem, gloriam et lætitiâ; hæc enim tuæ patientiæ merces, hæc tuæ virtutis laus, hæc tuæ afflictioni consolatio, hoc tuo dolori præmium congrua proportione respondet et debetur.

Tigurina aliter vertit, *adversus peccatum extruetur tibi propugnaculum*, quasi eleemosyna patri exhibita sit validum propugnaculum, quod sibi edificat filius contra peccatum.

17. ET IN DIE TRIBULATIONIS COMMEMORABITUR TUI, — q. d. Memor erit tui Deus: vel significantius, q. d. Ipsa eleemosyna memoriam tui refricabit Deo, ipsa causam tuam apud Deum aget et peraget; ipsa enim vellicat Dei memoriam, ut bonis et beneficiis afficiat filium, qui mala et maledicta matris patienter excipit et sorbet. Ita Jansenius et Palacius. Unde Syrus emphatice vertit, *in die augustiæ in recordationem veniet tibi*. Ubi *veniet tibi* energiam habet, estque emphaticum, q. d. Ad tuum commodum, ad tuum præmium et decus, est Syrisimus, similis illi quo italice dicimus: *Questo che tu fai hoggi, te si recordera quando sarai al punto della morte*; Arabicus, *in afflictione erit tibi adjutor*.

ET SICUT IN SERENO GLACIES, SOLVENTUR PECCATA TUA. — S. Ambrosius, *sicut serenitas in glacie, sic solventur peccata tua*; Tigurina, *ut per serenitatem glacies, ita peccata tua solventur*; Syrus, *sicut calor glaciem (solvit et liquat) abrogabit peccata tua*. Beneficentia enim filii in patrem et matrem est quasi calor, imo sol liquans et abolens omnem peccatorum glaciem. « Charitas enim operit multitudinem peccatorum, » I *Petri.* iv, 8, idque tam quoad pœnam, quam quoad culpam, q. d. Cum ob peccata in die tribulationis in varias ærumnas et mœrores incideris, illæ omnes dissolventur a beneficentia patri exhibita, perinde ut glacies dissolvitur a radiis solis: dies tribulationis vertetur in diem serenitatis, ac cum aliis erit dies nubilus, misericordie erit serenus, præstante, itaque honorem parentum remunerante Deo. Unde Arabicus vertit, *adverte a te mala, sicut avertitur frigus in vehementia caloris*.

18. QUAM MALÆ FAME EST (Græce *βλάσφημος*, id est, execrabilis, infamis est) QUI DERELINQUIT PATREM (in egestate, afflictione, senio constitutum et destitutum): ET EST MALEDICTUS A DEO, QUI EXASPERAT MATREM! — Tigurina: *Quam infamis est desertor patris, et maledictus a Domino, qui matri suæ movet indignationem!* Romana vero editio ex Græco sic habet: *Tanquam blasphemus est, qui derelinquit patrem*; et Syrus: *Blasphemat, qui spernit patrem suum, et maledictus est coram filio suo ille qui ignominia afficit matrem suam*. Ubi nota contemptum parentum vocari blasphemiam, quia blasphemia est convicium quod jacitur in Deum vel Sanctos: parentes autem sunt vicarii Dei, et quasi dii quidam terrestres, ut superius dixi. Unde Rabanus: « Impietatis, inquit, crimine reus tenetur, qui irreligiosus est in parentes, et maxime ille, qui spiritales, patrem vel matrem pravis sermonibus atque iniquis operibus exacerbat. Rursum *maledictus coram filio*, explica, q. d. Sicut filius maledicit patri; ita vi-

cissim ipse lege talionis maledicetur a filiis, quos genuit aut gignet. Hinc et Arabicus vertit: *Quia qui parvi pendit jus patris sui, ipse est blasphemus opprimens; et qui calumniatur matrem suam, maledictio Creatoris sui descendet in eum.*

Porro maledictio Dei, æque ac benedictio, non est verbalis, sed realis et efficax: Dei ergo benedicere, est copiose benefacere; maledicere, est affatim malefacere, puta, punire paupertate, infamia, morbis, adversitatibus, ac denique morte et gelienna, quibus pœnis omnibus punit Deus eos qui exasperant matrem. Præclare Philo lib. *De Decalogo*: « Qui parentes, ait, suos negligunt, sciant se damnatos pro duobus tribunalibus, quæ sola sunt naturalia: impietatis, apud divinum, quod secundos post Deum auctores vite suæ non tractant ex officio; inhumanitatis vero, apud humanum; cui enim benefaciunt, qui proximos et optime de se meritos vilipendunt? quibus nulla referri gratia potest, quæ non sit inferior acceptis beneficiis. » Et S. Ambrosius, lib. V *Hexam.* IV, in illud *Genes.* I: *Protaucant aquæ reptæ super terram.* « Quam bona, inquit, mater sit aqua hinc considera: tu, o homo, docuisti abdicaciones patrum in filios, separationes, odia, offensas; disce ergo ab aqua quæ sit parentum et filiorum necessitudo. Vivere pisces sine aqua non queunt, nec a sui parentis consortio separari: et fit hoc natura quadam, ut separati moriantur illico. »

Elegantî viperæ et fetuum apologo idipsum representat Cyrillus lib. III *Apolog. moral.* cap. XXVI, cujus titulus: *Contra vitium ingratitude.*

SECUNDA PARS CAPITIS,

QUÆ COMMENDAT MANSUETUDINEM ET HUMILITATEM.

19. FILII, IN MANSUETUDINE OPERA TUA PERFICE, ET SUPER HOMINUM GLORIAM DILIGERIS. — Instruxit Siracides filium quoad honorem parentum, nunc eum instruit quoad cætera et cæteros, ac in primis ut in omnibus et cum omnibus mansuete et humiliter se gerat; præsertim quia humilitas et mansuetudo est fons et origo honoris parentum, omnisque virtutis et boni. Gestus enim mansuetus et humilis omnes honorat, itaque sibi conciliat; asper vero et superbus omnes spernit et deprimit, ideoque a se avertit, offendit et exasperat.

Porro Sapiens omni stadii et gradui commendat mansuetudinem, ut, licet filius ascendat etiam ad regium fastigium et culmen, tamen mansuete se gerat, regat et imperet. Quapropter subdit: « Quanto major es, humilia te. » Unde

« Gravidâ viperâ, inquit, cum ad perfectam maturitatem fetus produxisset, diros in suis visceribus morsus sentiens, amara nimis cum querimonia eis dixit: Quid est hoc scelus quod facitis? numquid redditis pro bono malum, quia laceratis ventrem qui vos portavit; matrem occiditis, quæ vos genuit? quæ est ista contra naturam nequitia, et ingratitude sævitia tam stupenda? At illi dixerunt: Quid est quod nobis dedisti aut fecisti? nimirum ut delectares te concepisti, et in tetri ventris carcere nos abscondisti. Quid aliud circa nos egeris nescimus: attamen prodire in lucem appetimus, et gratum mundi spatium videre affectamus. Quibus mater: Revera ego concepi vos ex medullis meis carioribus, alii de sanguinibus propriis, fovi calore, portavi labore, promovi cum dolore, et in visceribus propriis nocte ac die custodivi cum timore: nunc autem pro tantis beneficiis matri rependitis vicem mortis. » Deinde justam eis talionis pœnam intentans subjicit: « Verumtamen quia inique rependitis malum pro bono, retribuetur vobis justissime malum pro malo. Nam justitia ingratitude est grata, dum propter ejus demerita reddet ei digna stipendia; et propterea quia cum ingratitude incipitis, dira quoque et sæva ingratitude finicis: nam tu, fili, fecundabis sororem tuam, ut ipsa te vita privet; et tu, filia, fetus concipies qui confestim crudeliter te occident. Et sic ingratitude vitium vertetur in tormentum, et ingratitude ingratitude punietur, eritque soboles ingratitude cibis mortis. Quibus diotis, dolore viscerum extincta est. »

Syrus vertit: *Fili, in divitiis tuis cum humilitate ambula, et præ largiente dona diligent te.* Hæc enim mansuetudo prælato et principi subditorum benevolentiam, indeque securitatem et gloriam conciliat. Ita Palacius. Admonet, inquit, recentiores, ne ex ira res præcipitent; sed animos mansuetudine frenent. Ut enim nihil est importunius improbitate eorum qui gubernantur; ita nihil est in hisce rebus excelsius, quam in tanta importunitate mansuetos esse eos qui gubernant. Hinc maxima laus Moysi datur, quod regens innumerum istum et durissimum populum, mortali tamen esset mansuetissimus, *1^a m. XII. 5.* Et David rex Deo non aliam virtutem, quam mansuetudinem suam allegat, dicens: « Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus, » *Psal. cxxxI. 1.* Moysen mansuetudine, non tam

humana, quam divina superavit Christus. Nam, ut ait S. Bernardus serm. 29 *in Cantic.*: « Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te, Domine Jesu, audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Chananæam supplicentem, non deprehensam in adulterio, non sedentem in telonio, non supplicentem Publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. In odore horum currimus. »

Celebre est illud Senecæ in *Proverbiis*: « Regibus certior est ex mansuetudine securitas. » Nam ex adverso ait Cicero lib. III *Offic.*: « Nihil quod crudele, utile. Est enim hominum naturæ, quam sequi debemus, maxime inimica crudelitas. » Porro, ut ait Aristoteles lib. I *De Cælo*, « nullum violentum perpetuum. » Hinc eos qui natura, indole et complexionem sunt mites et blandi, omnes amant et ambiunt. Mitis autem signa physiognomica hæc dat Aristoteles in *Physiognom.* cap. III: « Gravis specie, carnosus; caro humida et multa, bonæ magnitudinis et commensuratus; figura curvus, cursus capillorum sursum vulsus. »

Mercedem et præmium mansuetudinis subdit: « Et super gloriam hominum diligere, » *q. d.* Præ hominum gloria, id est, præ hominibus gloriosis et excellentibus, eorumque gloria, gradu et honore diligere, quo significat mansuetudinem homini magis conciliare amorem, quam quemvis alium splendorem et gloriam: hæc enim timorem potius incutit, quam amorem, *q. d.* Mansuetudo longe magis nos amabiles et admirabiles facit, quam omnis splendor et gloria: homines longe magis diligunt, et videre cupiunt mansuetudinem et mansuetos, quam gloriam et gloriosos: appetitur et ambitur gloria, sed magis ambitur mansuetudo.

Rursum *to diligere* accipi potest pro *glorificaberis, q. d.* Omni gloria, omnibusque gloriosis eris gloriosior, tum quia vera gloria est mansuetudo et humilitas; tum quia homines solent eos, quorum mansuetudinem moresque diligunt, laudare, celebrare et glorificare. Est ergo metalepsis, qua ex dilectione gloria illam consequens significatur. Unde alii sic explicant, « super, » id est, præter gloriam hominum diligere, *q. d.* Præter gloriam assequeris insuper benevolentiam, ut omnes te diligant. Ita Emmanuel Sa. Superbi enim et tyranni habent a suis gloriam, sed non dilectionem; quia timentur, non amantur: at mansuetus habet gloriam, et præter gloriam habet omnium gratiam et dilectionem, quæ gloria condecorat, solidat et perpetuat.

Legit Interpres, *ὑπὲρ ἀνθρώπων δόξαν, id est, super hominum gloriam; jam legunt: ὑπὸ ἀνθρώπων δόξῃ, id est, ab homine acceptabili, sive probato.* Sic quoque legit S. Ambrosius, et S. Ephrem tract. *De timore Dei*, « et ab homine acceptabili

diligeris; » Tigurina, *et homini probato clarus eris*, Syrus vero, *et præ largiente dona diligent te*; alii, *pro homine probato, accepto, vel grato diligere*. præpositio enim *ὑπὸ*, idem sublativæ de est quod *ὑπὲρ*; Arabicus: *O fili mi, incede cum mansuetudine in divitiis tuis, et sis*, id est eris, *dilectus hominibus, plus quam is qui largitiones elargitur.*

Moraliter S. Bernardus, serm. 2 *in Conversione S. Pauli*: « Triplici, ait, velut ariete mansuetudo pulsatur: verborum injuriis, damnis rerum, corporis læsione. In his tribus omnis exhibitio patientiæ, omnis exercitatio mansuetudinis. Probata est illa virtus, quam nihil horum videtur concutere potuisse. » Porro mansuetudinis origo est humilitas: « Sicut enim mater præsumptionis est elatio; sic mansuetudo vera non nisi ex vera humilitate procedit, » ait idem S. Bernardus serm. 3 *de Visit. B. Mariæ*. Hac de causa subdit Ecclesiasticus: « Quanto magnus es, humilia te, » etc.

Porro, cur mansuetudo adeo ab omnibus, præsertim subditis, dum a Superiore corripuntur, sit expedita, ira vero exosa; rationem quasi a priori dat Reverendiss. D. Franciscus de Sales, episcopus Genevensis, vir melleæ sapientiæ et sanctitatis, in suo *Philotheo*, sive *Isagoge ad vitam piam*. parte III, cap. VIII. Monitio, ait, vel correctio inanans ab ira, etiamsi comitem habet rationem, impurior est et turbidior est, ideoque ingravior quam sit ea quæ a sola puraque ratione proficiscitur. Causa est, quod anima rationalis naturaliter subjecta sit rationi: hinc passioni non subicitur, nisi quasi tyrannidi, ideoque tyrannice. Quare ratio, quam comitatur passio, se reddit exosam; eo quod justa ejus dominatio inquietur et vilescat per societatem tyrannidis, puta, passionis tyrannicæ.

Accedit quod, ut ait Quintilianus lib. XI, cap. I: « Habet mens nostra natura sublime quiddam et erectum, et impatiens superioris. Ideoque abjectos, aut submittentem se allevamus, quia hoc facere, tanquam majores, videmur, et quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac despiciere creditur, nec tam se majorem, quam cæteros minores facere: inde invident humiliores. » Rursum mansuetudo superioris frangit iras, cupiditates et impetus inferioris, perinde ac lana excipit et enervat ictus tormentorum; ac elephas iratus et furens mansuescit ad conspectum agni. Sic « Deus tranquillus tranquillat omnia, et quietum aspicere, quiescere est, » ait S. Bernardus. Mansuetus enim agitur ratione, non passione; ideo tranquillus est, omniaque tranquillat. Huc facit proverbium Arabicum, *Centuria 1, num. 40* « Tege merees tuas melle, et projice eas in cisternam luti; id est, concilia corda stultorum sermone dulci. » Sicut enim pueri cibos melle conditos avidè hauriunt; ita simplices sermones mansuetudine mellitos cupide excipiunt.

Quocirca prudenter monet S. Ambrosius lib. II *Officior.* cap. VII: « Primum, inquit, placiditate mentis et animi benignitate influamus in affectum hominum. Popularis enim et grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum, ac facilitate animi, moderatione præcepti, et affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestiæque adjuvetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. » Subjicit exempla illustria Moysis et Davidis: « Quantas Moyses a populo Dei illatas absorbebat contumelias! et cum Dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, ut indignationi divinæ plebem subduceret. Quam miti sermone post injurias appellabat populum! solabatur in laboribus, deliniebat oraculis, fovebat operibus; et cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili et grata appellatione affari solebat. Merito æstimatus est supra homines, ut et vultui ejus non possent intendere, et sepulturam ejus non repertam crederent: quia sic sibi totius plebis mentes devinxerat, ut plus eum pro mansuetudine diligerent, quam pro factis admirarentur. Quid ejus imitator sanctus David, electus ex omnibus ad plebem regendam? quam mitis et blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu! Ante regnum se pro omnibus offerebat, rex cum omnibus æquabat suam militiam, et partiebatur laborem: fortis in prælio, mansuetus in imperio, patiens in convicio: ferre magis promptus, quam referre injurias. Ideo tam carus erat omnibus, ut juvenis ad regnum, etiam invitatus, peteretur, resistens cogerebatur, senex ne prælio interesset a suis rogaretur; quod mallent omnes pro ipso periclitari, quam illum pro omnibus. »

20. QUANTO MAGNUS ES, HUMILIA TE IN OMNIBUS (præsertim in iis quibus excellis et magnus es), ET CORAM DEO INVENIES GRATIAM. — Græce, *Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus*, id est, *Quanto major es, tanto magis humilia te in omnibus*. Et sic legit S. Ambrosius loco initio cap. citato, et S. Ephrem tract. *De timore Dei*. Tigurina: *Quanto major es, eo te geras submissus, ut gratiam initurus apud Dominum*; Arabicus et Syrus: *In omni quod magnum est in mundo humilia te ipsum, et coram Domino invenies misericordiam*.

Causæ hujus præcepti, vel moniti, sunt multæ: *Prima*, quia celsitudo solet homines inflare et instigare ad arrogantiam: monendi ergo sunt, qui ad eam conscendunt, ut eo magis se humiliant, quo difficilius est se humiliare in sublimitate et sublimitate. Rectores, ait S. Gregorius, multi injuste et tyrannice regunt, pauci in plena justitia, paucissimi in mansuetudine et humilitate. Et S. Augustinus, tract. *De S. Virgin.* cap. XXXI, citans hanc Ecclesiasticæ sententiam: « Mensura, ait, humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, quæ amplius

amplioribus insidiatur. » Et S. Bernardus serm. 4 super *Missus est*: « Non magnum est, inquit, humilem esse in abjectione; magna prorsus et rara virtus humilitas honorata. » Idem, lib. II *De Considerat.*: « Nulla splendidior humilitate gemma, in omni præcipue ornato summi Pontificis. Quo enim celsior cæteris, eo humilitate apparet illustrior et seipso. » Et in hæc verba commentans Balduinus in *Catena Tilmanni Godfredi*: « Humilitas in honore, inquit, honor est ipsius honoris et dignitatis. Omnis dignitas eo ipso dignitatis nomine indigna est, si humilia dedignetur. Humilitas autem sine honore, ipsa sufficit ad honorem: honor vero sine humilitate se perducit ad confusionem. »

Secunda, quia vera magnitudo est humilitas. Sola enim humilitas exultat: sola humilitas est magnanimitas. Sola enim magno animo despicit exiles et inanes honorum mundi fumos et umbras, quia spectat verum virtutis decus, verumque honorem et gloriam cælestem et æternam, quam a Deo et Angelis Beatisque omnibus expectat. Quocirca sapienter S. Ephrem tract. *De timore Dei*, initio tom. III: « Cupis, ait, magnus esse? sis omnium novissimus. Cupis bonum possidere nomen? in lenitate ac mansuetudine opera tua temperato atque peragito. » Et inferius: « Magna felicitas et gloria est humilitas, et non est in ea lapsus atque ruina. Signum porro humilitatis est, ambabus manibus omni tempore ac loco subvenire fratri necessitatem patienti. » Ex adverso vere S. Bernardus, lib. *De Gradibus humilitatis*. « Quando magis, inquit, ad alta festinas, tanto magis ad occasum declinas. » Huc pertinent duo adagia Arabica, quæ exstant inter impressa centuria prima; primum exstat num. 3: « Si nescis ascendere per scalam, non ambulabis super tectum, id est, si non potes esse subditus duci, neque dux eris. » Si non potes humiliari, non poteris esse gloriosus: nemo enim recte agit dominum, qui prius non egit ministrum: nemo, nisi humilis, gloriam consequitur; adeo ut servitus via sit ad imperium, et humiliatio via sit ad gloriam, perinde ac scala via est ad tectum. Alterum exstat ibidem num. 4: « Ne ascendas cacumen jugi, cum fueris ornatus, ne forte cadas; id est, honoratus cave a typho et fastu, quia occissime inflatus et turgidus cadit. »

Tertia, quia schola Christi Dei est schola humilitatis, in eaque nihil discitur, nisi humilitas et charitas. Qui ergo humilior est, ille major et doctior est in schola Christi: quia Christus, cum esset maximus, fuit pariter humillimus. « Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humilis corde. » *Matth.* XI. Ita S. Augustinus, tract. *De S. Virgin.* cap. XXXIII, ut doceat virgines, quæ donec virginitatis alios antecellunt, non debere inde superbire, sed magis humiliari, sic ait: « Cum ergo Christianis omnibus custodienda sit humilitas, quandoquidem a Christo Christiani appellantur, cujus Evan-

gelium nemo diligenter intuetur, qui non eum doctorem humilitatis inveniat: tum maxime virtutis hujus sectatores et conservatores eos esse convenit, qui magno aliquo bono cæteris eminent, ut magnopere curent illud: Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus. » Idem, epist. 56 ad *Dioscorum*: « Nisi, ait, humilitas omnia quæcumque bene facimus, præcesserit, et comitetur, et consecuta fuerit et proposita quam intueamur, et opposita cui adhæreamus, et imposita qua reprimamur, jam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Itaque, sicut Rhetor ille nobilissimus (Demosthenes), cum interrogatus esset quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere, pronuntiationem dicitur respondisse; cum quaereretur quid secundo, eandem pronuntiationem; quid tertio, nihil aliud quam pronuntiationem dixisse: si interrogares, et quoties interrogares de præceptis Christianæ religionis, nihil me aliud respondere, nisi humilitatem, liberet. »

Quartam dat S. Gregorius homil. 9 in *Evang.* « Cum augentur, ait, dona, rationes etiam crescent donorum. Tanto ergo humilior, atque ad serviendum Deo promptior quisque debet esse ex munere, quanto se obligatiorem esse conspiciat in reddenda ratione. »

Quintam dat Siracides hic: « Et coram Deo invenies gratiam. » Ut ergo major sis coram Deo, qui est verus magnitudinis æstimator et mensor, utque major sis in ejus gratia, esto major in humilitate; quia, sicut pharmacopei balsamum non recondunt nisi in myrotheciis planis, udis et nudis; sic et Deus gratiam suam non collocat nisi in vase plano et nudo, puta, in corde humili. « Deus non ponit oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ, » ait S. Bernardus serm. 3 de *Anuntiat.*; vasa autem fiduciæ sunt corda humilium, quæ sibi diffidunt, unice fidunt Deo. Quocirca S. Isidorus lib. *De Conflictu vitiorum et virtutum*, sub initium: « Memento, inquit, quia pulvis es, quia putredo et vermis es; quia etsi aliquid es, nisi tanto te humiliter, quanto magnus es, perdes omnino quod es. Numquid tu altior quam primus angelus? Numquid tu splendidior in terra, quam Lucifer in cælo, qui propter superbiam ex summo ad imum decidit? » S. Ephrem *De Vita spiritali*, num. 66: « Quando, inquit, videris te ad apicem virtutum evectum, tunc maxima tibi humilitate opus est, ut fundamentis salvis et integris, quod superstructum est ædificium, inconcussum immobileque consistat: atque sic in multa securitate fructus tuus erit. » B. Antiochus homil. 70 de *Humilitate*: « Quanto major es, inquit, tanto humilia te ipsum; nam opera omnia humiliantis se manifesta sunt et conspicua oculis Domini. »

Sexta est, quia in hac re consistit tam perfectio humilitatis, quam summa virtutis. Sicut enim

primus gradus humilitatis est humiliare se superiori; secundus, pari; tertius inferiori: sic imā humilitas est humiliare se in imo, media in medio, summa humiliare se in summo culmine. Hoc est quod Christus baptizandum se offerens S. Joanni, cum ille ex reverentia id facere detrectaret, respondit: « Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam, » *Matth.* III, 15, ubi Glossa ex S. Bernardo: « Omnis justitia, ait, est humilitas, quæ se superioribus, æqualibus et inferioribus subjicit. » Hæc ergo humilitas, exsolvit, imo superat omne jus et dubitum, quod homo debet Deo, proximo et sibi: Deo enim se subjicit per religionem, proximo per charitatem, corpus animæ, animam spiritui, spiritum legi Dei.

Hæc duas gnomas festivo solis apologo illustrat, et quasi exhilarat Cyrillus lib. I *Apologorum moral.*, cap. XVII, cujus est titulus: *Gloriosa est prosperitas moderata*. Sic enim ait: « Cum Titan (sol) uniformi regularitate stabiliter moveretur, valde hoc admirans Mercurius, hac eum quæstione interpellavit: Ut quid semper in eclipctica volveris, ibidemque fixus nunquam immutaris? Qui dicit: Fons sapientiæ jam dudum a sæculis æstimatus es, et hoc ignoras? Quis enim inter stellas sole gloriosior, cui fontaliter data est lux primogenita, quæ tot cælorum spes est et gloria stellarum? Propter hoc ergo, carissime, media semper cæli regione moveor, nec unquam ab ea declino. Nam si recte considerasti, prosperitas plerumque gignit inimicos, et suscitavit lividos, nec ullum unquam exhibet amicum: quapropter in ea vel maxime moderatio amplexanda, ne, cum æmulos injuste cudit prosperitas, juste formet eos prosperitatis immoderata perversitas. » Deinde apologum similitudinibus variis, puta regis apum, diei, nautarum, lucis, temperamenti sanitatis, confirmat, dum ista subjicit: « Nimirum ob hoc regulus apum deponit aculeum, quem natura sic instruit, ut cum est agendi facultas validior, sit excedendi tunc auctoritas minor. Cæca certe lux, diesque volatilis mutabilium prosperitas est; unde semper oportet pavescere, ne lux vertatur in tenebras, et nox diei repentino cursu succedat. Atque propter hoc prudenter in prosperis modestiæ magis ac beneficiæ intendamus, ut illa vitemus inimicos, hæc amicos conciliemus; et, si contra nos quandoque tempestas ingruerit adversitatis, salutaris effugii portum reperiamus in amicis. Revera nauta prudentior dum futura tempestatis impetum formidat, in tranquillitatis sereno circumspicit, quo tutus naviget, velum abbreviat. Etenim ut excessiva rutilantia visum obtundit, et immoderata lætitia cor extinguit: sic prosperitas immoderata confundit. Nam sicut in temperamento est sanitas corporis, ita in modestia sanitas mentis. Nonne in altis constituti naturaliter metuemus ne cadamus? »